

"לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר"

קובץ הלכות אקטואליות ומקוצרות לימי בין המצרים

מרדכי אפרתי

גבעת שמואל התשע"ג

1945 שנים לחורבן בית קדשנו ותפארתנו

הקדמה

חורבן בית המקדש היה בעבר ומהוה גם כיום אירוע טראומתי ובלתי נשכח בתודעה היהודית.

אחת האינדיקציות לזעזוע העמוק שנוצר בנפש העם היא כמות השאלות והפניות הרבה (והלא פרופורציונלית לתחומי הלכה אחרים) למורי הוראה ולרבני ערים וקהילות בענין הילכות האבילות בימי בן המצרים.

כדי להציג את ההלכות בצורה ברורה זיכני הקב"ה לחבר את החוברת המופרטת בעמודים הבאים.

השתדלתי להציג את ההלכות הן לפי מנהג אשכנז והן לפי מנהג ספרד. (לא זכיתי להשיג את מינהג יהודי תימן ואשמח לקבל עצה והכונה בענין חשוב זה)

ההלכות מבוססות ע"פ הספרים הבאים (אשר יש בהם התיחסות גם למנהגי אשכנז וגם למנהגי ספרד) :

ספר הלכות חגים, הלכות חגים ע"פ פסקי הרה"ג מרדכי אליהו זצ"ל.

מקראי קודש, הלכות בן המצרים, הרב משה הררי.

תורת המועדים, ארבע תעניות ובין המצרים, הרב דוד יוסף.

לכאורה האבל בימי בן המצרים ממש מוגזם.

מה כל כך חמור בחורבן בית המקדש יותר מאסונות רבים (ואף אולי יותר קשים) ואחרים שתכפו אותנו ? וכי גירוש ספרד, העינויים במרתפי האינקוויזיציה, הפוגרומים, השואה האיומה היו פחות קשים מחורבן של בנין של עצים ואבנים?

חומרת ט' באב אינה בגלל חורבן בנין של עצים ואבנים אלא בגלל סילוק השכינה מעם ישראל.

כאשר בית המקדש היה קיים, במיוחד בימי ביהמ"ק הראשון, שכנה שכינה בתוכנו. משמעות דבר זה היתה שהרגשנו את הקירבה והדביקות בד' לא רק בבית המקדש או בזמן לימוד התורה ובתפילה אלא גם בשדה, בפרדס, בבית, בזמן האוכל, בזמן העבודה. קירבה זו (השראת שכינה) פירושה התקשרות והתחברות לטוב, לשלימות, לחסד, לאהבת הזולת, למידות נכונות וטובות ואת כל זה איבדנו במו ידינו בזמן החורבן.

על אלה אני בוכיה, על שכינה שאינה מורגשת בינו.

יה"ר שנזכה בקרוב לגאולת השכינה ולגאולת עם ישראל ברחמים ובמהרה.

מרדכי אפרתי
בית מדרש בוקר, גבעת שמואל.
efratis@neto.net.il

תשובה	האם מותר בימי בין המצרים
<p>יש להימנע כבר מי"ז בתמוז. אם אי אפשר , אפשר רק עד ר"ח אב (אא"כ מדובר בניתוח של פיקוח נפש) .</p>	<p>לעשות דברים שיש בהם חשש סכנה כגון ספורט אתגרי, ניתוח שאינו דחוף? </p>
<p>אין לברך "שהחינו" בכל שלושת השבועות עד חצות היום בעשירי באב. <u>פרט למקרים הבאים שמותר :</u> פדיון הבן או ברית מילה החל בימים אלו. שבתות (עד ר"ח אב, ולדעת הגר"מ אליהו גם בשבתות אסור). חולה שאין בו סכנה שיש לו תועלת באכילת הפרי מעוברת שמתאוה לפרי החדש. קטן שלא מבין משמעות החורבן.</p>	<p>לברך "שהחינו" על פרי חדש או בגד חדש ? </p>
<p>יש איסור כללי לנגן או לשמוע מוזיקה ושירה בליווי כלי נגינה מאז שחרב המקדש והוא כל השנה אבל הוא לא מיושם. מאידך בגלל תוקפם של ימים אלו הוא מיושם ואסור בכל שלושת השבועות (ויש פוסקים בודדים שהתירו אם המוזיקה שקטה ולא משמחת וזאת עד ר"ח אב) עד מוצאי ט' באב (ולדעת הגר"מ אליהו אסור גם בעשירי באב) <u>אבל מותר לספרדים (ולא לאשכנזים) בשמחה של מצוה כמו :</u> ברית . בר מיצוה בו ביום .</p>	<p>לנגן או לשמוע מוזיקה ושירה בליווי כלי נגינה? </p>
<p>לספרדים מותר. ולדעת הגר"מ אליהו מותר רק בסעודת מצוה.</p>	<p>לשמוע ולשיר שירי הודיה לד' ללא כלי נגינה ? </p>
<p>אסור החל מיז' בתמוז ויש מתירים במקום מצוה.</p>	<p>לרקוד ? </p>
<p>לאשכנזים אסור בכל שלושת השבועות. לספרדים מותר עד ר"ח אב (בר"ח אסור) ולדעת הגר"מ אליהו ברוב קהילות הספרדים החמירו כבר מ'ז' בתמוז. יש מתירים לשאת אישה כבר במוצאי ט' באב ויש (הגר"מ אליהו וכן דעת האשכנזים) שהתירו רק החל מחצות היום של י' באב.</p>	<p>להתחתן ? </p>
<p>לספרדים ולאשכנזים מותר גם אחר ר"ח אב אבל ללא סעודה (כיבוד קל ומיני מתיקה מותר) וללא מוזיקה בכלי שיר וריקודים. ולדעת הגר"מ אליהו יש מהספרדים שנהגו להימנע ויש שהקלו באירוסין בלי סעודה אבל רק עד ר"ח אב.</p>	<p>להיתארס ? </p>

<p>לספרדים יש שאסרו כל קניה כבר מר"ח אב ויש שהקלו אם מדובר בדבר שלא מעורר שמחה אבל עדיף להביא את הכלים לבית רק לאחר ט' באב.</p> <p>לאשכנזים נהגו להקל אם מדובר בדבר שלא מעורר שמחה אבל עדיף להביא את הכלים לבית רק לאחר ט' באב</p> <p>כמו כן יש למעט בכל משא ומתן א"כ "כדי פרנסתנו".</p>	<p>לקנות דברים חדשים (לא לצורך חתונה ולא לצורך לחתן וכלה) ?</p>
<p><u>לצורך מגורים (לא של חתן) :</u> מותר בתנאי שזה לצורך מגורים שלו, ולא כדי להשכיר לאחרים. או מניעת סכנה ובתנאי שהבניה היא בא"י.</p> <p><u>לצורך מגורים של חתן :</u> מר"ח אב עד התענית אסור (אבל אם החתן טרם קיים מצות פריה ורביה וגם לא יהיה זמן לבנות או שהמחירים יתיקרו אם ימתינו עד אחרי ט' באב - מותר גם לאחר ר"ח אב)</p>	<p>לבנות ?</p>
<p>אסור החל מר"ח אב .</p> <p>טפטים מותר וכן סיוד וצביעת בית כנסת מותר גם לאחר ר"ח אב.</p> <p>לדעת הגר"מ אליהו אם יש הכרח בדבר יכול לסייד גם אחרי ר"ח אב.</p> <p>וכמובן, ולא לשכוח לעשות "זכר לחורבן" !</p>	<p>לסייד או לצבוע את הבית ?</p>
<p>מותר (לדעת הגר"מ) וכגון תיקון דלת או סתימת חורים</p>	<p>לעשות תיקונים בדירה ?</p>
<p>לדעת הגר"מ אליהו מותר רק עד ר"ח אב.</p>	<p>לנטוע לקנות או לשתול עצי נוי ועציצים ?</p>
<p>אסור מר"ח אב עד לאחר ט' באב.</p> <p>ולצורך נישואין המתקיימים לאחר ט' באב והחתן טרם קיים מצות פריה ורביה – מותר גם לאחר ר"ח אב</p>	<p>לתפור או לסרוג או לארוג או לרקום בגדים חדשים ?</p>
<p>אסור מר"ח אב עד לאחר ט' באב .</p> <p><u>אבל מותר גם לאחר ר"ח אב כדלהלן :</u> אם יתיקרו המחירים ויהיה הפסד ממון. לצורך חתן שטרם קיים מצות פריה ורביה. לא יהיה זמן לקנות. אם אין לו נעלי גומי לט' באב. אם זקוק לדברים שלא מברכים עליהם "שהחינו" כמו גופיה, גרביים וכד'. בגדים חדשים לתינוק שנולד בימים אלו .</p> <p>את נעלי הגומי יחדש לפני ט' באב ולדעת הגר"מ אליהו את נעלי הגומי יכול לחדש אם אין ברירה אפילו ב ט' באב ואת הגופיה והגרבים וכד' יחדש רק לאחר ט' באב.</p>	<p>לקנות בגדים או נעליים חדשות ?</p>

<p>אם נקרעו בימים אלו מותר כל שלושת השבועות. (כמובן לא בתשעה באב)</p>	<p>לתקן בגדים או נעליים שנקרעו?</p>
<p>לאשכנזים עד ר"ח אב – מותר (כמובן שאת ברכת שהחיינו ברוך עוד קודם שלשת השבועות) אבל מר"ח אב (כולל יום ר"ח) – אסור. ולספרדים אסור מצד הדין רק בשבוע שחל בו ט' באב (ומאז אסור אפילו כאלה שאין מברכים עליהם "שהחיינו" כגון: גופיה, גרביים). וי"א שגם לדעת הספרדים כדאי להחמיר ולאסור מר"ח אב.</p>	<p>ללבוש בגדים חדשים או נעלים חדשות?</p>
<p>לאשכנזים (וכך גם מנהג האר"י) אסור מיז' בתמוז עד עשירי באב. לספרדים אסור רק בשבוע שחל בו ט' באב ובמוצאי ט' באב מותר. (ולדעת הגר"מ אליהו לכתחילה מותר לספרדים רק בחצות היום בעשירי באב). ולאבי הבן, הסנדק והמוהל ולחתן מותר לספרדים ואשכנזים פרט לשבוע שחל בו ט' באב שאסור ולדעת היעב"ץ והחת"ס – מותר.</p>	<p>לגברים להיסתפר או להתגלח?</p>
<p>לספרדים מותר אפילו בשבוע שחל בו ט' באב. י"א שמינהג האשכנזים אסור עד עשירי באב</p>	<p>לנשים להיסתפר?</p>
<p>בשבוע שחל בו ט' באב – אסור (אפילו שלא הגיע לגיל חינוך)</p>	<p>לספר ילד קטן?</p>
<p>מותר אפילו בשבוע שחל בו ט' באב</p>	<p>להיסתרק?</p>
<p>בשבוע שחל בו ט' באב – אסור. מותר גם בשבוע שחל בו ט' באב במקרים הבאים: כאשר הציפרנים גדולות ועודפות לצורך טבילת מצוה של אשה</p>	<p>לגזוז ציפרנים?</p>
<p>לספרדים אסור רק בשבוע שחל בו ט' באב ובמוצאי ט' באב מותר. לאשכנזים אסור החל מר"ח אב. ובגדי קטנים שהיתלכלכו – מותר.</p>	<p>לכבס?</p>
<p>לספרדים אסור רק בשבוע שחל בו ט' באב ובמוצאי ט' באב מותר (ולדעת הגר"מ אליהו לכתחילה מותר לספרדים רק בחצות היום בעשירי באב). לאשכנזים אסור החל מר"ח אב.</p>	<p>ללבוש בגד מכובס או להשתמש בסדינים מכובסים?</p>
<p>גיהוץ דינו ככיבוס ואסור לספרדים בשבוע שחל בו ט' באב ולדעת האשכנזים אסור לגהץ כבר מר"ח אב</p>	<p>לגהץ?</p>

<p>לרוב הפוסקים מותר אפילו בשבוע שחל בו ט' באב ולדעת האיגרות משה – אסור מר"ח אב .</p>	<p>לצחצח נעלים ?</p>
<p>מותר אפילו בשבוע שחל בו ט' באב</p>	<p>לשטוף את הריצפה ?</p>
<p>לספרדים מותר (לדעת הגר"מ אליהו : אם התלכלך או מזיע הרבה) אפילו בשבוע שחל בו ט' באב (גם עם סבון) ולאשכנזים אסור כבר מר"ח אב <u>פרט למקרים הבאים שגם לדעת האשכנזים מותר בצוננים פושרים אפילו בשבוע שחל בו ט' באב:</u> אם ר"ח אב חל ביום שישי שאז מותר לרחוץ לכבוד שבת מי שנמצא במקום שגורם להזיע והוא רגיל להתרחץ כשמזיע והדבר מצער אותו ובערב שבת חזון נהגו האשכנזים לרחוץ ראשו פניו ידיו ורגליו במים קרים א"כ מזיע או רגיל לרחוץ בחם כל ערב שבת שאז מותר לו גם בחם בערב שבת חזון</p>	<p>להתרחץ במים קרים ?</p>
<p>לספרדים אסור רק בשבוע שחל בו ט' באב ובמוצאי ט' באב מותר (ולדעת הגר"מ אליהו לכתחילה מותר לספרדים רק בחצות היום בעשירי באב) ולאשכנזים אסור כבר מר"ח . ליולדת או לחולה הצריך לרחוץ משום רפואה מותר אפילו בחמים ואפילו בשבוע שחל בו ט' באב.</p>	<p>להתרחץ במים חמים ?</p>
<p>מקילים לרחוץ ילדים קטנים כרגיל . י"א עד גיל 3, י"א עד 6-7, וי"א אפילו לילד בן 9 שהתלכלך.</p>	<p>לרחוץ ילדים קטנים ?</p>
<p>לספרדים יש שהקלו אפילו בשבוע שחל בו ט' באב ויש (הגר"מ אליהו) שאסרו כבר מר"ח אב . לאשכנזים אסור כבר מר"ח אב</p>	<p>ללכת לים או לבריכה ?</p>
<p><u>לגברים :</u> אם רגילים לטבול תמיד, מותר לספרדים (ואשכנזים ?) אפילו בשבוע שחל בו ט' באב אבל במים קרים ואם קשה להם מותרים אפילו במקוה חם. ובערב שבת חזון מותר גם לאשכנזים הרגילים לטבול כל ע"ש לטבול במים קרים ואם קשה להם מותרים גם בחמים <u>לנשים :</u> מותר לה לטבול כדרכה במים חמים ללא כל שינוי.</p>	<p>לטבול במקוה ?</p>
<p>לספרדים אסור מיום ר"ח אב (יש שהתירו יין בר"ח ויש שאסרו) עד שקיעת החמה של יום עשירי באב. לאשכנזים אסור מיום ר"ח (כולל ר"ח) עד חצות יום עשירי באב.</p>	<p>לשתות יין ומיץ ענבים ?</p>

<p>ספרדים נוהגים שישתה המבדיל בעצמו ולדעת האשכנזים יש לתת לקטן (שהגיע לגיל חינוך, י"א שמדובר בענין זה על ילד בגיל 6-7 וי"א עד 10 וי"א עד 13) לשתות ואם אין קטן ישתה המבדיל בעצמו.</p>	<p>לשתות יין בהבדלה ?</p>
<p>מותר (וכמובן בכל השנה לא להשתכר....)</p>	<p>לשתות משקאות חריפים (לא יין) ובירה ?</p>
<p>נוהגים להחמיר כבר מערב תשעה באב אחר חצות היום עד מוצאי תשעה באב. ומותר ללמוד רק : ספר איכה עם המפרשים. מדרש איכה (בלי קיטעי הנחמה). הלכות תשעה באב. הלכות אבלות. ספר איוב. דיני נידוי דיני חרם. סוגיות בגמרא כמו גיטין נה – נח העוסקות בעניני החורבן, ושאר סוגיות מעין אלו בש"ס. נבואות החורבן שבספר ירמיהו.</p>	<p>ללמוד תורה ?</p>
<p>בערב ט' באב – אסור ולפני כן אין איסור אך יש להיזהר מפני הסכנה , ולדעת הגר"מ אליהו והרב יעקב אריאל אם אין ברירה מותר ורק עד ר"ח אב.</p>	<p>לטייל ?</p>
<p>אסור לאכול יותר מתבשיל אחד בסעודה המפסקת. לחם , עוגה ומיני מאפה, פירות, ירקות חיים, גבינה (לא מבושלת ולא אפויה כגון פיצה) לבן, שמנת וכד' אינם נחשבים כתבשיל (יש להחמיר ולהחשיב קפה או תה כתבשיל). למרות כל זאת נוהגים לאכול בסעודה המפסקת רק פת וביצה קשה ולא יותר. את עיקר הסעודה עושים כשעתיים לפני כן ובה אפשר לאכול הרבה תבשילים פרט לבשר ועוף ויין</p>	<p>לאכול יותר מתבשיל אחד בסעודה המפסקת ?</p>
<p>נהגו לשבת על הקרקע (שטיח וכד') וכן לא יושבים ביחד כדי לא להתחייב בזימון</p>	<p>לשבת על כסא ועם כל בני המשפחה בסעודה המפסקת ?</p>

<p><u>פטורים מהתענית הרשומים מטה:</u> קטן עד גיל 13 ונערה עד גיל 12 – פטור לגמרי ואין צורך אפילו לחנכו לשעות בצום זה (ולדעת הגר"מ אליהו יש לחנכם לשעות ואם מבינים ענין הצום לא ילבשו נעלי עור). חולה אפילו שאין בו סכנה. יולדת תוך 30 יום ללידתה (ולאחר מכן : ואם מרגישה חולשה מיוחדת בגלל הצום - מותרת לאכול). זקן חלש. מעוברת ומניקה חייבות בתענית אא"כ הן חולות (אפילו חולי שאין בו סכנה ואם המינקת מרגישה חולשה בגלל הצום) ובתענית דחוייה רצוי שיתענו חצי יום.</p>	<p>לקטנים, חולים, יולדות מעוברות ומניקות לאכול בתשעה באב ?</p>
<p>חיילים הנמצאים בכוננות מבצעית וצריכים להיות בכושר מבצעי – צריכים לאכול (ולא לחיילים אחרים)</p>	<p>לחיילים לאכול ב ט' באב ?</p>
<p>מותר ע"פ דיני ט' באב אבל אסור בתכלית האיסור כל השנה מדין מאבד עצמו לדעת</p>	<p>לעשן סיגריות בט' באב?</p>
<p>יש בענין זה מחלוקת ונוהגים להחמיר ולאסור</p>	<p>להרית טבק ובשמים בט' באב ?</p>
<p>אסור לרחוץ בט' באב אבל רחיצה שאינה של תענוג כגון שטיפת יד מליכלוך – מותרת. לכלה מותר לשטוף פניה במהלך 30 היום מחתונתה.</p>	<p>לרחוץ את היד אם התלכלכתי ב ט' באב ?</p>
<p>מותר עד סוף קישרי אצבעותיו אא"כ התלכלך יותר.</p>	<p>ליטול ידיים לאחר השירותים בט' באב ?</p>
<p>מותר לו ליטול כרגיל עד סוף כף היד (לא רק אצבעותיו)</p>	<p>לכהן ליטול ידיו בט' באב כדי לעלות לדוכן ?</p>
<p>מותר אפילו שהידיים נוגעות במים</p>	<p>לשטוף פירות וירקות בט' באב?</p>
<p><u>הרשומים מטה יכולים לנעול נעלי עור בט' באב :</u> יולדת תוך 30 יום ללידתה. חולה שיש בו סכנה. חייל (או אדם כלשהו) הנימצא במקום שיש נחשים ועקרבים.</p>	<p>לנעול נעלי עור ליולדת או לחייל הנמצא במקום שיש בו חשש לנחשים ועקרבים ?</p>
<p>לא אומרים שלום בט' באב ואם יש צורך לענות מותר לענות שלום בשפה רפה. מותר לומר בוקר טוב או ערב טוב.</p>	<p>לומר שלום בט' באב ?</p>
<p>אסור.</p>	<p>לטייל ברחוב ובעיר בט' באב?</p>
<p>ספרדים נהגו לאסור כולל ליל ט' באב ויומו. אבל לאשכנזים אסור רק עד חצות היום בלבד אך אין סימן ברכה בעבודה זו. לבעל חנות מכולת מותר למכור מצרכי מזון בט' באב וכן דבר האבד מותר.</p>	<p>לעבוד בט' באב?</p>

מותר מחצות היום.	האם מותר להכין בט' באב צרכי סעודה למוצאי הצום ?
יושבים על הקרקע (לא ישירות עליה אלא על שטיח או כל דבר חוצץ) או כיסא נמוך (לא יותר משלושה טפחים וי"א טפח אחד) הן בבית הכנסת והן בבית עד חצות היום ואז אפשר לשבת על כיסא.	לשבת על כיסא בט' באב ?
וי"א שאין מברכים ברכה זו כי היא תוקנה על נעליים . וי"א שיש לברך כרגיל כי תוקנה על מנהגו של עולם. ובגלל מחלוקת זו עדיף לא לברך אך מי שמברך יש לו על מי לסמוך.	לברך בט' באב "שעשה לי כל צרכי" ?
ספרדים נושאים כפיהם כרגיל בשחרית ובמנחה (כאשר מתפללים מנחה לא לפני שעה ורבע לפני צאת הכוכבים). ואשכנזים רק במנחה.	לכוהנים לשאת את כפיהם בט' באב ?
לספרדים בשנה כזו לא חלים כל האיסורים השייכים לשבוע שחל בו ט' באב. ולאשכנזים אין זה משנה כיוון שנהגו בדיני בין המיצרים כבר מיז' באב או לפחות מר"ח אב.	לא לנהוג בכל הילכות שבוע שחל בו ט' באב כאשר הוא חל בשבת ונדחה ליום ראשון ?

קצת היסטוריה.....

בית המקדש הראשון נבנה בחודש אייר בשנה הרביעית למלכותו של שלמה (970-930 לפנה"ס) במשך כשבע שנים עד חודש חשוון בשנה האחת עשרה למלכותו ועמד על תלו 410 שנים.

בית המקדש הראשון היה גדול ומפואר, ששים אמה אורכו, עשרים אמה רוחבו ושלושים אמה גובהו וקירותיו הפנימיים היו מצופים זהב. היו בו שני כרובי עץ גדולים מצופים זהב, ונוספו בו עשרה שולחנות זהב ועשר מנורות, עשרה כיורים, שהונחו על גבי עשר עגלות נחושת ("מכונות"), שני עמודי נחושת גבוהים ומעוטרים ("ייכין ובועז"), בריכה ("ים") עשויה נחושת ומורכבת על בקר עשוי מנחושת. המלך צדקיהו, מרד בנבוכדנצר מלך בבל, ונבזרדן שר צבאו, החריב את ירושלים והמקדש, בתשעה באב שנת ג' אלפים של"ח (586 לפנה"ס).

בית המקדש השני נבנה 70 שנה לאחר חורבן הבית הראשון על ידי עולי בבל בהנהגת זרובבל ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול, בעקבות הצהרת כורש ועמד על תילו 420 שנה . המקדש השני היה פשוט ולא מפואר וחסרו בו : ארון הברית והלוחות, צנצנת המן, מטהו של אהרן , שמן המשחה, האורים והתומים לא פעלו בו מאידך היו בו המנורה ושאר כלי המקדש . הורדוס (19 לפנה"ס) שיפץ אותו והפך אותו לבנין מפואר ביותר.

טיטוס, שליחו של אספסיאנוס קיסר החריב אותו בתשעה באב בשנת 70 לספירה (ג' אלפים תתכ"ח לבריאה).

קובץ הלכות אקטואליות ומקוצרות לימי בין המצרים
גבעת שמואל התשע"ג

כל הזכויות שמורות למחבר ©

